

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องความพึงพอใจของเกษตรกรต่อการเลี้ยงไส้เดือนดินเพื่อการเกษตรและการกำจัดขยะอินทรีย์ในพื้นที่โครงการขยายผลโครงการหลวงมีวัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินการวิจัย และผลการวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ และปัจจัยอื่น ๆ ของเกษตรกรผู้เลี้ยงไส้เดือนดินเพื่อการเกษตรและการกำจัดขยะอินทรีย์ในพื้นที่โครงการขยายผลโครงการหลวง
2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของเกษตรกรต่อการเลี้ยงไส้เดือนดินเพื่อการเกษตรและการกำจัดขยะอินทรีย์ในพื้นที่โครงการขยายผลโครงการหลวง
3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางการแก้ไข ตลอดจนข้อเสนอแนะของเกษตรกรผู้เลี้ยงไส้เดือนดินเพื่อการเกษตรและการกำจัดขยะอินทรีย์ในพื้นที่โครงการขยายผลโครงการหลวง

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการทดสอบเทคโนโลยีการใช้ไส้เดือนดินเพื่อกำจัดขยะอินทรีย์และผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือนดินเพื่อเพิ่มผลผลิตพืชในพื้นที่ขยายผลโครงการหลวง จำนวน 120 ราย

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ เกษตรกรผู้เลี้ยงไส้เดือนดินใน 4 จังหวัดของพื้นที่โครงการขยายผลโครงการหลวง ได้แก่

1. โครงการขยายผลโครงการหลวงคลองลาน อ.คลองลาน จ.กำแพงเพชร
2. โครงการขยายผลโครงการหลวงห้วยเป้า ต.ทุ่งข้าวพวง อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่
3. โครงการขยายผลโครงการหลวงโป่งคำ ต.คูพงษ์ อ.สันติสุข จ.น่าน
4. โครงการขยายผลโครงการหลวงห้วยเขย่ง ต.ห้วยเขย่ง อ.ทองผาภูมิ จ.กาญจนบุรี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและลักษณะของเครื่องมือการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (questionnaire) ก่อนที่จะนำแบบสอบถามไปใช้ ได้มีการทดสอบความถูกต้องของเนื้อหา (content validity) โดยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปปรึกษาคณะกรรมการที่ปรึกษาของการวิจัย และนำข้อเสนอแนะที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ จากนั้นได้ตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของแบบสอบถาม โดยการนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้เก็บข้อมูลจากเกษตรกรที่เลี้ยงไส้เดือนดิน จำนวน 20 ราย แล้วนำคำตอบจากแบบสอบถามตอนที่ 2 (ความพึงพอใจของเกษตรกรต่อการเลี้ยงไส้เดือนดิน) มาวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อหาค่า reliability coefficients ปรากฏว่าได้ค่า Cronbach's alpha เท่ากับ 0.9160

แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย แบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ลักษณะพื้นฐานทางสังคม ตอนที่ 2 สภาพการเลี้ยงไส้เดือนดิน การใช้ประโยชน์จากปุ๋ยมูลไส้เดือนดิน และน้ำหมักมูลไส้เดือนดินของเกษตรกร ตอนที่ 3 ความพึงพอใจของเกษตรกรต่อการเลี้ยงไส้เดือนดิน ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเลี้ยงไส้เดือนดิน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 120 ราย

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package for the Social Science, SPSS) เพื่อหาค่าร้อยละ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าเฉลี่ยแบบถ่วงน้ำหนัก

5.1 สรุปผลการวิจัย

1. สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร

จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรร้อยละ 58.3 เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 51 - 60 ปี มีอายุเฉลี่ย 50.83 ปี ร้อยละ 28.3 จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 หรือเทียบเท่า มีสมาชิกในครัวเรือนจำนวน 1 - 3 คน โดยมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3.36 คน ส่วนใหญ่มีแรงงานในครัวเรือน 1 - 3 คน มีรายได้จากภาคการเกษตร 50,001 - 100,000 บาทต่อปี โดยเฉลี่ย 77,916.99 บาทต่อปีและมี

รายได้นอกภาคการเกษตรอยู่ในช่วงต่ำกว่าหรือเท่ากับ 50,000 บาทต่อปี โดยเฉลี่ย 41,625.13 บาทต่อปี มีขนาดที่ดินที่ใช้ทำการเกษตร 1 - 5 ไร่ 11.00 ไร่ ไม่ได้เช่าที่ดินเช่าสำหรับทำการเกษตร มีเกษตรกรที่เช่าที่ดินทำการเกษตรเพียงร้อยละ 16.7 ซึ่งเช่าที่ดินประมาณ 1 - 5 ไร่ เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีสถานภาพการเป็นผู้นำทางสังคม เกษตรกรจำนวน ร้อยละ 90.0 มีอาชีพทำสวน

2. สภาพการเลี้ยงไส้เดือนดิน การใช้ประโยชน์จากปุ๋ยมูลไส้เดือนดิน และน้ำหมักมูลไส้เดือนดินของเกษตรกร

จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรทุกคนได้รับข่าวสารจากเจ้าหน้าที่โครงการขยายผลโครงการหลวงร้อยละ 70.0 ได้รับการอบรมเรื่องการเลี้ยงไส้เดือนดิน เกษตรกรทุกคนได้รับไส้เดือนดินจากโครงการขยายผลร้อยละ 42.5 เลี้ยงไส้เดือนดินในโรงเรือนขนาดเล็ก ร้อยละ 54.2 มีไส้เดือนดินมากกว่า 3,000 ตัว ร้อยละ 62.5 ใช้มูลสัตว์ร้อยละ 78.3 ผลิตปุ๋ยหมักมูลไส้เดือนดินได้น้อยกว่า 1 กิโลกรัม/ไร่/เดือน ร้อยละ 95.0 ผลิตน้ำหมักไส้เดือนดินได้ น้อยกว่า 1 ลิตร/ไร่/เดือน ร้อยละ 86.7 ใช้ปุ๋ยหมักหรือน้ำมูลไส้เดือนดินในการปลูกผัก ร้อยละ 55.8 เลี้ยงไส้เดือนดินมา 1 ปี ร้อยละ 60.8 ใช้ปุ๋ยหมักหรือน้ำมูลไส้เดือนดินมา 1 ปี ร้อยละ 65.0 ใช้ทุกครั้งที่ปลูกพืช เกษตรกรทุกคนใช้ปุ๋ยหมักหรือน้ำหมักมูลไส้เดือนดินฉีดพ่นทางใบ ร้อยละ 72.5 ร้อยละ 88.3 ใช้ช่วงที่พืชเจริญเติบโต ร้อยละ 52.5 ใช้ปุ๋ยเคมีน้อยกว่าหรือเท่ากับ 10 กิโลกรัมต่อไร่ ร้อยละ 61.7 มีการใช้ปุ๋ยเคมีที่ลดลง โดยเกษตรกรที่ใช้ปุ๋ยเคมีลดลงร้อยละ 32 ใช้ปุ๋ยลดลง 1 - 5 กิโลกรัมต่อไร่ ร้อยละ 55.8 มีปริมาณผลผลิตเพิ่มขึ้น โดยเกษตรกรที่มีปริมาณผลผลิตเพิ่มขึ้นร้อยละ 44.8 มีปริมาณผลผลิตเพิ่มขึ้นร้อยละ 26 - 50 ร้อยละ 95.0 ไม่มีรายได้จากการจำหน่ายปุ๋ยหมักหรือน้ำหมักมูลไส้เดือนดิน

3. ความพึงพอใจของเกษตรกรต่อการเลี้ยงไส้เดือนดิน

จากการศึกษาความพึงพอใจของเกษตรกรต่อการเลี้ยงไส้เดือนดิน พบว่า เกษตรกรมีความพึงพอใจมากในทุกประเด็นหลัก ซึ่งสามารถสรุปแยกออกเป็น 5 ประเด็น ดังนี้

ด้านองค์ความรู้และเทคโนโลยีที่ได้รับพบว่า เกษตรกรมีความพึงพอใจเฉลี่ยในระดับมาก ประเด็นย่อยที่มีความพึงพอใจระดับมากที่สุด ได้แก่ พันธุ์ไส้เดือนดินที่ทางโครงการขยายผลนำมาส่งเสริมให้ท่าน และความพึงพอใจระดับมาก ได้แก่ การได้รับความรู้ เรื่องการเลี้ยง ประโยชน์ของปุ๋ยหมักและน้ำหมักมูลไส้เดือนดินคู่มือหรือเอกสารแนะนำวิธีการเลี้ยงไส้เดือนดินเพื่อกำจัดขยะอินทรีย์ และการสนับสนุนปัจจัยต่างๆในการเลี้ยงไส้เดือนดินของโครงการฯ

ด้านการจัดการในการเลี้ยงไส้เดือนดินพบว่า เกษตรกรมีความพึงพอใจเฉลี่ยในระดับมาก ประเด็นย่อยที่มีความพึงพอใจระดับมาก ได้แก่ ขั้นตอนการจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการเลี้ยงไส้เดือนดินรูปแบบหรือระบบการผลิตปุ๋ยหมักมูลไส้เดือนดินที่ท่านดำเนินการอยู่ขั้นตอน วิธีการเลี้ยงและการจัดการบ่อไส้เดือนดิน และขั้นตอนการเก็บผลผลิตจากมูลไส้เดือนดิน

ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการเลี้ยงไส้เดือนดิน พบว่า เกษตรกรมีความพึงพอใจเฉลี่ยในระดับมากประเด็นย่อยที่มีความพึงพอใจระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านความปลอดภัยต่อสุขภาพของท่านด้านการช่วยปรับปรุงโครงสร้างและเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้กับดิน ความพึงพอใจระดับมาก ได้แก่ ปริมาณผลผลิตที่ได้จากการเลี้ยงไส้เดือนดินต้นทุนและค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงไส้เดือนดินการช่วยกำจัดขยะอินทรีย์ของครัวเรือน และด้านการลดต้นทุนในการผลิตพืชและความพึงพอใจระดับน้อย ได้แก่ รายได้จากการจำหน่ายปุ๋ยหมักและน้ำหมักมูลไส้เดือนดิน

ด้านประสิทธิภาพของปุ๋ยหมักหรือน้ำหมักไส้เดือนดินในการผลิตพืชพบว่า เกษตรกรมีความพึงพอใจเฉลี่ยในระดับมากประเด็นย่อยที่มีความพึงพอใจระดับมากที่สุด ได้แก่ ความสะดวกในการใช้ปุ๋ยหมักหรือน้ำหมักหมักมูลไส้เดือนดิน ความพึงพอใจระดับมาก ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของปริมาณผลผลิตพืชการเพิ่มขนาดผลผลิตพืชการทำให้พืชปลูกสมบูรณ์แข็งแรง และการทำให้เมล็ดพืช/อ่อนพันธุ์งอกดีขึ้น

ด้านการส่งเสริมจากเจ้าหน้าที่พบว่า เกษตรกรมีความพึงพอใจเฉลี่ยในระดับมาก ประเด็นย่อยที่มีความพึงพอใจระดับมากที่สุด ได้แก่ ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ และการวางตัว สนับสนุนเป็นกันเอง ความพึงพอใจระดับมาก ได้แก่ การติดตามงานอย่างต่อเนื่องการให้คำแนะนำปรึกษาในการช่วยแก้ปัญหาการเปิดโอกาสให้ท่านแสดงความคิดเห็นความตั้งใจในการปฏิบัติงาน และความรับผิดชอบต่องานในหน้าที่

5. ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเลี้ยงไส้เดือนดิน

5.1 ปัญหาที่เกษตรกรพบในการเลี้ยงไส้เดือนดิน ได้แก่

1) ปัญหาการเลี้ยงไส้เดือนดินด้านองค์ความรู้ วิธีการ และเทคโนโลยีการเลี้ยงคือ

มดและแมลงในบ่อเลี้ยงยากต่อการกำจัด พบร้อยละ 25.8

การเก็บปุ๋ยไส้เดือนดินเก็บได้น้อย ไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้พบร้อยละ 22.5

บางครั้งบ่อเลี้ยงมีกลิ่นเหม็น พบร้อยละ 20.8

ไส้เดือนดินหนีจากบ่อเลี้ยง พบร้อยละ 15

ไส้เดือนตัวเล็ก พบร้อยละ 10.8

การใช้ปุ๋ยน้ำหมัก ไม่สามารถกำหนดอัตราการใช้ได้อย่างแน่นอน พบร้อยละ 9.2

2) ปัญหาเกี่ยวกับการเลี้ยงไส้เดือนดินด้านทักษะประสบการณ์ และความชำนาญ

ขาดความชำนาญในการเลี้ยง พบร้อยละ 19.2

ขาดความรู้การป้องกันศัตรูไส้เดือน พบร้อยละ 5.8

3) ปัญหาด้านต้นทุนและค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงไส้เดือนดิน

ไม่มีงบประมาณในการขยายบ่อเลี้ยงไส้เดือนให้มากขึ้น พบร้อยละ 10.0

ช่วงที่ไม่มีเศษผักให้กินต้องซื้ออาหารให้กินพบร้อยละ 8

5.2 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเลี้ยงไส้เดือนดิน

เกษตรกรให้ข้อเสนอแนะว่าต้องการขยายการเลี้ยงไส้เดือนดินให้มีบ่อขนาดใหญ่มากขึ้น ต้องการให้จัดทำเอกสารที่อ่านเข้าใจง่าย อยากให้มีตลาดที่สามารถจำหน่ายไส้เดือนดินมากขึ้น อยากให้ถ่ายทอดสู่เกษตรกรให้แพร่หลาย และอยากให้มีการจัดฝึกอบรมและศึกษาดูงานในสถานที่เลี้ยงเป็นอาชีพ

5.2 อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องระดับความพึงพอใจของเกษตรกรต่อการเลี้ยงไส้เดือนดินในเขตพื้นที่ขยายผล โครงการหลวงผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยที่น่าสนใจมาอภิปรายดังนี้

จากการศึกษาปัจจัยพื้นฐาน ทางสังคม เศรษฐกิจ และปัจจัยอื่น ๆ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีอาชีพทำสวนเป็นหลัก ซึ่งทำการเริ่มเลี้ยงไส้เดือนดินเป็นปีแรก เกษตรกรได้รับไส้เดือนดินจากโครงการขยายผล โครงการหลวงทั้งหมด มีทั้งการผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือนดินขนาดเล็ก (ระดับครัวเรือน) โดยทำการเลี้ยงไส้เดือนดินในวงบ่อซีเมนต์ และผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือนดินขนาดกลางและใหญ่ (ระดับชุมชน) โดยทำการเลี้ยงในโรงเรือนขนาดเล็ก โดยจำนวนไส้เดือนดินที่เลี้ยงเฉลี่ย 3,075 ตัว เกษตรกรส่วนใหญ่ก็ได้ทำการใช้ปุ๋ยหมักหรือน้ำมูลหมักไส้เดือนดินในการปลูกพืช ซึ่งเกษตรกรทุกคนใช้วิธีการฉีดพ่นทางใบเป็นหลัก และยังใช้มากกว่า 3 ครั้งในการปลูกพืช 1 ฤดูกาล

สำหรับประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้ปุ๋ยหมักหรือน้ำหมักเดือนดิน พบว่า เกษตรกรร้อยละ 61.7 มีอัตราการใช้ปุ๋ยที่ลดลง โดยมีอัตราการใช้ปุ๋ยเคมีที่ลดลงเฉลี่ย 9.57 กิโลกรัมต่อไร่ อีกทั้งเกษตรกรร้อยละ 55.8 มีอัตราปริมาณผลผลิตในการปลูกพืช 1 ฤดูกาล เพิ่มขึ้นหลังจากใช้ปุ๋ยหมักหรือน้ำหมักมูลไส้เดือนดิน โดยมีอัตราการเพิ่มขึ้นของผลผลิตเฉลี่ยร้อยละ 40 ซึ่งได้สอดคล้องกับ ภาควง (2553) ได้ทำการทดสอบการผลิตปุ๋ยหมักมูลไส้เดือนดินและการทดสอบเพื่อเพิ่มผลผลิตพืชในพื้นที่โครงการ

ขยายผลโครงการหลวง โดยเปรียบเทียบผลของการใช้น้ำหมักมูลไส้เดือนดินกับไม่ใช้น้ำหมักมูลไส้เดือนดินที่มีต่อการเพิ่มผลผลิตพืชผักในพื้นที่โครงการขยายผลโครงการหลวง 26 พื้นที่ ซึ่งจากการทดลอง พบว่าการใช้น้ำหมักมูลไส้เดือนดินสามารถเพิ่มผลผลิตพืชผักทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณได้ประมาณร้อยละ 30

ในด้านของความพึงพอใจของเกษตรกรต่อการเลี้ยงไส้เดือนดินเพื่อการเกษตรและการกำจัดขยะอินทรีย์ในพื้นที่โครงการขยายผลโครงการหลวง จากการศึกษาความพึงพอใจต่อการเลี้ยงไส้เดือนดินของเกษตรกรทั้ง 5 ประเด็น ได้แก่ 1) ด้านองค์ความรู้และเทคโนโลยีที่ได้รับ 2) ด้านการจัดการในการเลี้ยงไส้เดือนดิน 3) ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการเลี้ยงไส้เดือนดิน 4) ด้านประสิทธิภาพของปุ๋ยหมักหรือน้ำหมักไส้เดือนดินในการผลิตพืช และ 5) ด้านการส่งเสริมจากเจ้าหน้าที่ พบว่าเกษตรกรมีความพึงพอใจต่อการเลี้ยงไส้เดือนดินในภาพรวมในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.02 เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็นแล้ว พบว่า ประเด็นที่เกษตรกรมีความพึงพอใจมาก คือ ด้านการส่งเสริมจากเจ้าหน้าที่ มีค่าเฉลี่ย 4.13 แสดงว่าการส่งเสริมการเลี้ยงไส้เดือนดินของเจ้าหน้าที่โครงการขยายผลโครงการหลวงทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีทีมปฏิบัติงานทั้งในระดับพื้นที่ตั้งแต่ผู้จัดการพื้นที่ไปจนถึงเจ้าหน้าที่สนาม จึงทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีกับชาวบ้านในพื้นที่ เกิดความไว้วางใจและทำงานส่งเสริมเป็นไปตามแผนที่วางไว้ และตรงกับความต้องการของเกษตรกรแต่เป็นที่น่าสังเกตว่าในประเด็นด้านรายได้จากการจำหน่ายปุ๋ยหมักและน้ำหมักมูลไส้เดือนดิน เกษตรกรมีความพึงพอใจระดับน้อยทั้งนี้อาจเนื่องด้วยปัจจุบันเกษตรกรมีทั้งการเลี้ยงไส้เดือนดินขนาดเล็ก (ระดับครัวเรือน) ผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือนดินและน้ำหมักมูลไส้เดือนดินได้ไม่มากนัก ซึ่งไม่เพียงพอต่อการใช้ในการทำการเกษตรของตนเอง จึงยังไม่สามารถจำหน่ายให้เกิดรายได้ได้ ดังนั้น ทางโครงการจึงควรสนับสนุนให้เกษตรกรรวมกลุ่มและจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้สามารถขอรับทุนในการขยายการเลี้ยงไส้เดือนดินเป็นฟาร์มขนาดใหญ่ขึ้นจากหน่วยงานต่างๆ เช่น องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ เป็นต้น ซึ่งจะทำให้เกษตรกรผู้เลี้ยงไส้เดือนดินมีรายได้จากการเลี้ยงไส้เดือนดินได้มากขึ้นอีกด้วย

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเลี้ยงไส้เดือนดินพบว่า เกษตรกรต้องการขยายการเลี้ยงไส้เดือนดินให้มีบ่อขนาดใหญ่มากขึ้น ต้องการให้จัดทำเอกสารที่อ่านเข้าใจง่าย อยากให้มีตลาดที่สามารถจำหน่ายไส้เดือนดินมากขึ้น อยากให้ถ่ายทอดสู่เกษตรกรให้แพร่หลาย และอยากให้มีการจัดฝึกอบรมและศึกษาดูงานในสถานที่เลี้ยงเป็นอาชีพซึ่งเป็นผลตอบรับที่ดีจากเกษตรกร โดยจากความต้องการของเกษตรกรแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรมีความสนใจในการเลี้ยงไส้เดือนดินอย่างจริงจัง ต้องการที่จะประสบความสำเร็จในการเลี้ยงไส้เดือนดิน

5.3 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอเสนอแนะข้อคิดเห็นบางประการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาแนวทางในการให้ความรู้ และคำแนะนำให้แก่เกษตรกร ทำให้เกษตรกรสามารถพัฒนาการเลี้ยงไส้เดือนดินให้ดียิ่งขึ้น รวมทั้งอาจเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป

1. ความพึงพอใจของเกษตรกร จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีความพอใจมากในการส่งเสริมการเลี้ยงไส้เดือนดินเพื่อการเกษตรและการกำจัดขยะอินทรีย์ เพื่อให้การส่งเสริมเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเพิ่มเติมความรู้ จัดอบรม หรือติดตามงานด้านการเลี้ยงไส้เดือนดินของเกษตรกรอยู่เป็นประจำ

2. จากปัญหาที่เกิดขึ้นแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรยังขาดความรู้ และทักษะในการเลี้ยงไส้เดือนดิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการดูแลไส้เดือนดิน ฉะนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความช่วยเหลือ โดยการให้ความรู้ และจัดฝึกอบรมทักษะในการดูแลไส้เดือนดิน

5.4 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรทำการแยกศึกษาการใช้ปุ๋ยหมักหรือน้ำหมักมูลไส้เดือนดินในการใช้กับพืชแต่ละประเภท เพื่อนำผลที่ได้มาเปรียบเทียบกัน

2. ควรทำการศึกษาประเด็นการใช้ปุ๋ยหมักหรือน้ำหมักไส้เดือนดินในประเด็นอื่นๆ ที่น่าสนใจ เช่น การฉีดพ่นทางใบ ให้ผลที่แตกต่างกับการผสมน้ำรด หรือไม่ เป็นต้น

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved